MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

2026-YIL
AVGUST 8-SON, I-QISM



Milliy nashrlar

OAK: https://oak.uz/pages/4802

05.00.00 - Texnika fanlari
08.00.00 - Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar

ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE

OpenAIRE



ISSN: 3060-463X

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА
ФИЛИАЛ В г. ТАШКЕНТЕ

TOSHKENT DAVLAT TEXNIKA UNIVERSITETI

TOSHKENT TO'QIMACHILIK VA YENGIL SANOAT UNIVERSITETI

Elektron nashr, 2026-yil, avgust.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Bosh muharrir:
Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:
Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor
Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor
Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,
Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent
Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD
Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)
Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.
Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor
Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
05.04.01 – Telekommunikasiya va kompyuter tizimlari, telekommunikasiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
05.08.06 – "G'ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish" (texnika fanlari)
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA

IQTISODIYOTGA TO‘G‘RIDAN-TO‘G‘RI XORIJIY INVESTITSIYALARNI JALB ETISHNING SAMARALI DAVLAT BOSHQARUVI 9
Amirov Otabek Xudoyberdi o‘g‘li
РОЛЬ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В СИСТЕМЕ ФИНАНСОВОГО КРИЗИС-МЕНЕДЖМЕНТА ПРЕДПРИЯТИЯ 14
Маннапова Раъно Аброровна
METROPOLITEN SANOATIDA MAHALLIYLASHTIRISH SAMARADORLIGINI BAHOLASHNING INTEGRAL METODOLOGIK MODELI 22
Mansurov Xamrokul Ilxomovich
INVESTMENT COOPERATION BETWEEN UZBEKISTAN AND CHINA: CHALLENGES AND PROSPECTS 29
Liu Qing
O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI BANK TIZIMI: MARKAZIY BANK VA UNING VAZIFALARINING IQTISODIY ASOSI 36
Sherkulova N.B., Fayzullayeva Maxliyo
MINTAQAVIY IQTISODIYOT: MUAMMOLAR VA XALQARO TAJRIBA 41
Yorqin Xudoyiberdiev
BIZNES SUBYEKTLARINING EKSPORT FAOLIYATINI MOLIYALASHTIRISH TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISHNING ASOSIY OMILLARI 45
Karamatdinova Aysawle Paraxatovna
YOSHLAR TADBIRKORLIGINI RIVOJLANTIRISHNING PDCA TAMOYILIGA ASOSLANGAN 7 BOSQICHLI TAKOMILLASHTIRILGAN TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMI 53
Xojiyev Ma’murjon Muxsinjon o‘g‘li
HUDUDIY SPORT-SOG‘LOMLASHTIRISH TURIZMINING RIVOJLANISHIGA TA’SIR ETUVCHI OMILLAR 62
Misirxonov Habibxon Iskandar o‘g‘li
TRANSPORT SOHASIDA AYOLLAR BANDLIGINI TA‘MINLASHNING INTEGRATSIYALASHGAN BOSHQARUV MODELINI TAKOMILLASHTIRISH 71
Abdukarimova Dilnozaxon Mamurjon qizi
QALMOQIR KONI MIS-MOLIBDEN RUDASINING GRANULOMETRIK TARKIBI VA METALLARNING YIRIKLIK SINFLARI BO‘YICHA TAQSIMLANISHINI TAHLIL QILISH 78
Samadov Alisher, Abdusamiyeva Lobarxon
VELOCITY CALCULATION AND ANALYSIS OF MANIPULATOR MOTION BASED ON THE DIFFERENTIAL APPROACH 83
Egamberdiev Azimjon, Djuraev Sherzod
PAXTA-TO‘QIMACHILIK KLASTERLARIDA INNOVATSION MAHSULOTLAR ISHLAB CHIQARISHNI RAG‘BATLANTIRISH OMILLARINI BAHOLASH 88
Tojiyev Sa’dulla Muhitdinovich
KICHIK BIZNES VA TADBIRKORLIK BARQAROR RIVOJLANISHINI EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISH ORQALI TA’MINLASH 93
Jo‘raxonov Muzaffar Eskandarovich
MILLIY TURIZM EKOTIZIMINI XALQARO RAQAMLI PLATFORMALARGA INTEGRATSIYA QILISHNING STRATEGIK MEXANIZMLARI 101
Temirov E.I.
TO‘G‘RIDAN-TO‘G‘RI XORIJIY INVESTITSIYALARNING EKSPORT SALOHIYATINI OSHIRISHDAGI TA’SIRINI BAHOLASH 109
Mutorov Ilhom Avazjon o‘g‘li
TIJORAT BANKLARI AKTIVLARINI BOSHQARISHNING METODOLOGIK ASOSLARI 116
Ziyodullayev Sodiqjon Mamadillayevich

ВЛИЯНИЕ ЦИФРОВОЙ ЭКОНОМИКИ НА ПОВЫШЕНИЕ ЭФФЕКТИВНОСТИ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЯМИ МИНЕРАЛЬНО-СЫРЬЕВОГО КОМПЛЕКСА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН 121
Худайбердиева Камила, Абдурахманова Мунавар
СОВРЕМЕННЫЕ ИСТОЧНИКИ ФИНАНСИРОВАНИЯ ИНВЕСТИЦИОННЫХ ПРОЕКТОВ ТЕКСТИЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ И НАПРАВЛЕНИЯ ПОВЫШЕНИЯ ИХ ДОСТУПНОСТИ 127
Дадабоева Муштари Хамидиллаевна
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ МЕТОДИКИ УПРАВЛЕНИЯ КОНКУРЕНТНЫМ ПОТЕНЦИАЛОМ ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ 138
Ташмухамедова Карима Саматовна
ИНТЕГРАЦИЯ ОЦЕНКИ КОРПОРАТИВНОГО РИСК-МЕНЕДЖМЕНТА В ИНДЕКС КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛЕНИЯ СТРОИТЕЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН 143
Маманазаров Ойбек, Аблаева Валентина
TURIZMDA PROFESSIONAL TA'LIM VA O'QITISH (VET) TIZIMLARINING QIYOSIY TAHLILI: O'TISH DAVRI IQTISODIYOTLARI UCHUN SINGAPUR VA AVSTRALIYA TAJRIBASI 150
Abdullabekova Noilaxon G'ofurjon qizi
TIJORAT BANKLARI FAOLIYATINI CAMELS TIZIMIDA BAHOLASHNING NAZARIY VA METODOLOGIK TADQIQI 156
Safaraliyev Basir Norboyevich
TIJORAT BANKLARI FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISH STRATEGIYASINI ISHLAB CHIQISH MEXANIZMI VA TRANSFORMATSIYA NATIJADORLIGINI BAHOLASH 162
Vafiyev Raxim Xalimjonovich
JINCHAN REAGENTI YORDAMIDA KVARSLI-PIRIT KONSENTRATIDAN OLTINNI TANLAB ERITIB AJRATIB OLISH 169
Rahmonova Umida, Xasanov Abdurashid, Saidahmedov Aktam
QALMOQQIR MIS-MOLIBDEN RUDALARI MINERALLARINING OCHILISH DARAJASINI BAHOLASH VA BOYITISH TEXNOLOGIYASINI ASOSLASH 174
Samadov Alisher, Abdusamiyeva Lobarxon
ФАКТОРЫ МОЛОДЕЖНОЙ БЕЗРАБОТИЦЫ В УЗБЕКИСТАНЕ: ЭКОНОМЕТРИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ВЛИЯНИЯ ДЕМОГРАФИЧЕСКИХ, МАКРОЭКОНОМИЧЕСКИХ И ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПОКАЗАТЕЛЕЙ 179
Мусаева Шоира, Усмонова Дилфуза
QARZ KAPITALI ASOSIDA LOYIHALARNI AMALGA OSHIRISHDA DAVLAT-XUSUSIY SHERIKLIK (DXSH) AMALIYOTINING AHAMIYATI 183
Xushvaqov Islombek Muxammadi o'g'li
ANGREN VA YANGI ANGREN IESLARINING KUL-SHLAK AG'DARMALARI TEXNOLOGIK NAMUNALARNING MODDIY TARKIBINI O'RGANISH 189
Almatov Ilxomjon, Xatamov G'ayrat, Jabborov Ergash, Sodiqov Farrux
AXBOROT-KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARI SOHASIDA MOLIYAVIY NATIJALAR HISOBI METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING YAXLIT TIZIMI 195
Bekchanov Faxriddin Atabekovich
XIZMATLAR SOHASINI RIVOJLANTIRISHDA TIJORAT BANKLARI FAOLIYATINI O'RNI 200
Safaraliyev Suyun Sheraliyevich
RESEARCH AND DESIGN OF ANAEROBIC REACTORS FOR EFFECTIVE FERMENTATION OF AGRICULTURAL RESIDUE 204
Dilbar Ramazonova
"TARMOQLARDAN FOYDALANISH" BOBINI O'QITISHDA MUALLIFLIK TA'LIM PLATFORMASIDAN FOYDALANISHNING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI 209
Allaberganova Muyassar, Po'lotova Sevinchoy
RAQAMLI MARKETING PLATFORMALAR ASOSIDA KICHIK BIZNES SUBYEKTLARI TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNING TASHKILIY-IQTISODIY MEXANIZMLARI 216
Pirmatov Oybek Shovkat o'g'li

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

TIJORAT BANKLARIDA ICHKI AUDITNI TASHKIL ETISH VA O‘TKAZISH JARAYONLARINING AMALDAGI HOLATI 223
Yuldashev Xurshidbek Mamirjonovich
ELEKTRON SAVDO PLATFORMALARIDA MOLIYAVIY TAHLIL AMALIYOTINING MUAMMOLARI VA UNI RIVOJLANTIRISH ISTIQBOLLARI 232
Amanqulova Muxlisa Narsafar qizi
SURXONDARYODA YASHIL TURIZM SOHASINI RIVOJLANTIRISH YO‘LLARI 240
Mamatov Sardor, Rashidova Nargiza
XORIJIY MAMLAKATLARDA UY-JOY NARXLARIGA TA’SIR ETUVCHI OMILLARNI BAHOLASH TAJRIBASI 246
Sadikova Dildora Abdulla qizi
XORIJIY INVESTITSIYALAR ASOSIDA KORXONA INVESTITSIYA LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISH TAHLILI 252
Almanov Xurshid Ismoilovich
ECONOMIC EFFICIENCY OF IMPLEMENTING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN WAREHOUSE OPERATIONS 257
Abdulazizova Shakhrizoda Azizbek kizi
IXTISOSLASHUV VA KONSENTRATSIYANI TAKOMILLASHTIRISH ASOSIDA SUT MAHSULOTLARINI YETISHTIRISHNING SAMARADORLIGI VA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI 262
Sherbekova Ariuxan Rashidovna

UDK: 338.445

IXTISOSLASHUV VA KONSENTRATSIYANI TAKOMILLASHTIRISH ASOSIDA SUT MAHSULOTLARINI YETISHTIRISHNING SAMARADORLIGI VA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI

Sherbekova Ariuxan Rashidovna
Qoraqalpog‘iston qishloq xo‘jaligi va agrotexnologiyalar instituti tayanch doktoranti
ORCID: 0009-0009-8213-6174
E-mail: arukhansherbekova0@gmail.com

Annotatsiya: Ushbu maqolada qishloq xo‘jaligida sut yetishtirish sohasida ixtisoslashuv va konsentratsiyaning ahamiyati, turlari va samaradorlikka ta’siri tahlil qilingan. Shuningdek, raqamli monitoring va biotexnologiya kabi yechimlarning ishlab chiqarish hajmi, mahsulot sifati va iqtisodiy samaradorlikni oshirishdagi o‘rni ko‘rsatib berilgan.

Kalit so‘zlar: innovatsion texnologiyalar, sut yetishtirish, qishloq xo‘jaligi, avtomatlashtirish, raqamli monitoring, biotexnologiya.

Аннотация: В данной стате анализируются важност, типы и влияние специализатсии и концентратсии в молочном животноводстве на производителност. Также освещается роль таких решений, как сифровой мониторинг и биотехнологии, в увеличении обемов производства, повышении качества продуксии и экономической эффективности.

Ключевыэ слова: инновационныэ технологии, молочное животноводство, селское хозяйство, автоматизация, сифровой мониторинг, биотехнологии.

Abstract: This article analyzes the importance, types, and impact of specialization and concentration in dairy farming on productivity. It also highlights the role of solutions such as digital monitoring and biotechnology in increasing production volumes, product quality, and economic efficiency.

Keywords: innovative technologies, dairy farming, agriculture, automation, digital monitoring, biotechnology.

KIRISH

Ixtisoslashuv va konsentratsiyani takomillashtirish asosida sut yetishtirish samaradorligi va raqobatbardoshligini oshirish ushbu soha rivojlanishining ustuvor yo‘nalishlaridan biridir. Sut mahsulotlarini yetishtirish tarmog‘i oziq-ovqat turlarining strategik manbai bo‘lgan va ko‘pgina qishloq xo‘jaligi korxonalarining ishlab chiqarish yo‘nalishini tashkil etadi.

Sutchilik tarmog‘ini ixtisoslashtirish va ishlab chiqarish konsentratsiyasini takomillashtirish masalalari agrar iqtisodiyot sohasidagi muhim ilmiy yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Mazkur masala bo‘yicha mahalliy va xorijiy olimlar tomonidan ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, resurslardan oqilona foydalanish, mehnat unumdorligini yuksaltirish hamda mahsulot raqobatbardoshligini ta’minlashga oid qator ilmiy tadqiqotlar amalga oshirilgan.

Xususan, Q.X. Abdurahmonov, B.B. Berkinov, Sh.Sh. Shodmonov, U.P. Umurzakov va boshqa mahalliy olimlarning ilmiy ishlarida qishloq xo‘jaligida ixtisoslashuv va konsentratsiyaning iqtisodiy mazmuni, agrar tarmoqlarni modernizatsiya qilish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish hamda ishlab chiqarish samaradorligini oshirishning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan [2]. Ularning tadqiqotlarida fermer xo‘jaliklarining iqtisodiy barqarorligini ta’minlash, ishlab chiqarish xarajatlarini qisqartirish va mahsulot sifatini oshirish masalalariga alohida e’tibor qaratilgan.

Bugungi kunda aholining oziq-ovqat mahsulotlariga bo‘lgan talabini to‘liq va sifatli qondirish, oziq-ovqat xavfsizligini ta’minlash hamda qishloq xo‘jaligi tarmoqlarining raqobatbardoshligini oshirish davlat agrar

siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi [1]. Bu jarayonda sut mahsulotlari ishlab chiqarish tarmog‘ini ixtisoslashtirish va ishlab chiqarish konsentratsiyasini takomillashtirish alohida ahamiyat kasb etadi. Ixtisoslashuv ishlab chiqarish resurslaridan samarali foydalanish, mehnat unumdorligini oshirish va mahsulot tannarxini pasaytirish imkonini bersa, konsentratsiya ishlab chiqarish hajmini kengaytirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va mahsulot sifatini yaxshilashga xizmat qiladi.

So‘nggi yillarda O‘zbekiston Respublikasida chorvachilik va sutchilik tarmog‘ini modernizatsiya qilish, naslchilik ishlarini takomillashtirish, yuqori mahsuldor chorva mollari ulushini ko‘paytirish, qayta ishlash quvvatlarini kengaytirish hamda eksportbop sut mahsulotlari ishlab chiqarishni rag‘batlantirishga qaratilgan keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, tarmoqda ishlab chiqarishni yiriklashtirish, ixtisoslashuv darajasini oshirish, yem-xashak bazasini mustahkamlash, qayta ishlash korxonalari bilan xomashyo yetkazib beruvchilar o‘rtasidagi integratsiyani rivojlantirish kabi yo‘nalishlarda ijobiy o‘zgarishlar amalga oshirilmoqda. Bu esa sut mahsulotlari ishlab chiqarish samaradorligi va raqobatbardoshligini oshirish bo‘yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqish uchun muhim imkoniyatlar yaratadi.

Shu munosabat bilan sutchilik tarmog‘ida ixtisoslashuv va ishlab chiqarish konsentratsiyasini takomillashtirishning iqtisodiy samaradorlikka ta’sirini baholash, mavjud resurslardan oqilona foydalanish, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish, mahsulot sifati va hajmini oshirish, ichki va tashqi bozorlarda raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarish imkoniyatlarini kengaytirish bo‘yicha ilmiy asoslangan tavsiyalar ishlab chiqish mazkur tadqiqot mavzusining dolzarbligini belgilaydi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Qishloq xo‘jaligida ishlab chiqarishni ixtisoslashtirish va konsentratsiyalashning iqtisodiy mazmuni, ularning ishlab chiqarish samaradorligini oshirishdagi o‘rni hamda agrar tarmoqlar rivojlanishiga ta’siri Q.X. Abdurahmonovning ilmiy ishlarida keng yoritilgan. Muallif qishloq xo‘jaligi ishlab chiqarishini tashkil etishda mavjud tabiiy, mehnat va moddiy resurslardan samarali foydalanish, ishlab chiqarish yo‘nalishlarini to‘g‘ri belgilash hamda xo‘jalik yurituvchi subyektlarning iqtisodiy samaradorligini oshirish masalalariga alohida e’tibor qaratadi. Mazkur yondashuv sutchilik tarmog‘ida ishlab chiqarishni ixtisoslashtirish va konsentratsiyalashning iqtisodiy asoslarini tadqiq etishda muhim nazariy manba bo‘lib xizmat qiladi [1].

R.X. Xusanovning tadqiqotlarida qishloq xo‘jaligining iqtisodiy rivojlanish qonuniyatlari, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish omillari, resurslardan oqilona foydalanish va agrar ishlab chiqarishni tashkil etish masalalari tizimli ravishda yoritilgan. Muallif qishloq xo‘jaligi tarmoqlarida ixtisoslashuvni rivojlantirish, ishlab chiqarish jarayonlarini takomillashtirish va xo‘jalik yuritish samaradorligini oshirishning iqtisodiy jihatlariga e’tibor qaratadi. Ushbu qarashlar sut ishlab chiqarish tarmog‘ida ishlab chiqarish resurslaridan foydalanish samaradorligini baholash va ixtisoslashuvning iqtisodiy natijalarini aniqlash uchun muhim metodologik asos yaratadi [2].

J.E. Chorshanbiyevning tadqiqotlarida sut chorvachiligi tarmog‘ida ishlab chiqarishni ixtisoslashtirish va konsentratsiyalashning iqtisodiy samaradorligi masalalari bevosita o‘rganilgan. Muallif sut ishlab chiqarish hajmini oshirish, ishlab chiqarish xarajatlarini maqbullashtirish, mehnat unumdorligini yuksaltirish hamda ishlab chiqarishning iqtisodiy samaradorligini ta’minlashda ixtisoslashuv va konsentratsiyaning ahamiyatini asoslab bergan. Tadqiqotda ishlab chiqarish ko‘lamining kengayishi va tarmoqning ixtisoslashuvi natijasida mavjud resurslardan samaraliroq foydalanish imkoniyatlari ko‘rsatib berilgan. Mazkur ilmiy yondashuv sutchilik tarmog‘ida ishlab chiqarishni tashkil etishning samarali shakllarini aniqlashda muhim ahamiyatga ega [3].

E.D. Yusupovning monografiyasida chorvachilik mahsulotlari bozori, uning shakllanishi va rivojlanish xususiyatlari, mahsulotlarning raqobatbardoshligini oshirish masalalari tadqiq etilgan. Muallif chorvachilik mahsulotlari bozorida raqobat muhitini rivojlantirish, mahsulot sifatini yaxshilash, ishlab chiqaruvchilarning bozor talablariga moslashuvchanligini oshirish hamda mahsulotlarning raqobatbardoshligini ta’minlashning iqtisodiy mexanizmlariga e’tibor qaratadi. Ushbu tadqiqotlarda ilgari surilgan ilmiy qarashlar sut mahsulotlari ishlab chiqarish samaradorligi bilan bir qatorda ularning ichki va tashqi bozorlardagi raqobatbardoshligini baholash uchun muhim nazariy asos hisoblanadi [4].

U.P. Umurzakovning ilmiy ishlarida agrar sohada amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar, ularning ishlab chiqarish samaradorligiga ta’siri, qishloq xo‘jaligida xo‘jalik yuritish mexanizmlarini takomillashtirish va mavjud iqtisodiy salohiyatdan samarali foydalanish masalalari yoritilgan. Muallif agrar tarmoqlarda bozor tamoyillarini rivojlantirish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va xo‘jalik yurituvchi subyektlarning iqtisodiy manfaatdorligini kuchaytirishning ahamiyatini asoslaydi. Mazkur ilmiy qarashlar sutchilik tarmog‘ini modernizatsiya qilish, ishlab chiqarish samaradorligini oshirish va raqobatbardosh mahsulot yetishtirishning iqtisodiy shart-sharoitlarini tadqiq etishda muhim ahamiyat kasb etadi [5].

Umuman olganda, o‘rganilgan ilmiy manbalarda qishloq xo‘jaligida ixtisoslashuv va konsentratsiyaning

iqtisodiy samaradorlikni oshirishdagi o‘rni, sut chorvachiligida ishlab chiqarishni tashkil etishning samarali shakllari, chorvachilik mahsulotlari bozorining rivojlanishi hamda mahsulot raqobatbardoshligini ta’minlashning nazariy va amaliy jihatlari keng yoritilgan. Shu bilan birga, Qoraqalpog‘iston Respublikasi sharoitida sutchilik tarmog‘ining ixtisoslashuv va konsentratsiya darajasi, ularning ishlab chiqarish samaradorligi va raqobatbardoshlikka ta’sirini hududiy xususiyatlar asosida kompleks baholash masalalari alohida tadqiqotni talab etadi. Mazkur holat ushbu tadqiqotning yo‘nalishini belgilab, sutchilik tarmog‘ida ixtisoslashuv va ishlab chiqarish konsentratsiyasini takomillashtirish bo‘yicha ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqish zaruratini asoslaydi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi, Qishloq xo‘jaligi vazirligi hamda Qoraqalpog‘iston Respublikasi bo‘yicha sutchilik tarmog‘iga oid statistik ma’lumotlar, shuningdek, mavzuga doir ilmiy adabiyotlar va me’yoriy hujjatlardan foydalanildi. Tadqiqotni amalga oshirishda iqtisodiy-statistik tahlil, taqqoslash, guruhlash va umumlashtirish usullari qo‘llanilib, ixtisoslashuv va konsentratsiyaning sut mahsulotlari yetishtirish samaradorligi hamda raqobatbardoshligiga ta’siri baholandi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Sut ishlab chiqarish samaradorligi va raqobatbardoshligini oshirishda ishlab chiqarishni ixtisoslashtirish va konsentratsiyalashning o‘rni va ahamiyati, ixtisoslashishni kengaytirish zarurati obyektiv xususiyatga ega ekanligi, moddiy ishlab chiqarishga tobora ko‘proq resurslarni jalb qilish va ishlab chiqarish texnologiyasidagi sezilarli yutuqlar bilan bog‘liqligi bilan belgilanadi. Konsentratsiya esa ishlab chiqarishni tashkil etishning progressiv shakli bo‘lib, korxonalarga shubhasiz afzalliklarni beradi, sanoat tarmoqlarining yanada dinamik rivojlanishiga yordam beradi va mehnat unumdorligini oshiradi [3].

Ixtisoslashuvni chuqurlashtirish jarayoni iqtisodiy jihatdan foydali bo‘lgan taqdirda amalga oshirilishi mumkinligi aniqlangan. Shu bilan birga, nafaqat foydani, balki uning tarkibiy qismlarini ham oshirish uchun sharoitlar yaratilishi kerak: ishlab chiqarish hajmini oshirish, xarajatlarni kamaytirish, mehnat unumdorligini oshirish va mahsulot sifatini yaxshilash. Sigirlar sonining konsentratsiya darajasi oshgani sayin, sut ishlab chiqarish va uni sotishdan olinadigan foyda, shuningdek, xizmat ko‘rsatuvchi xodimlarning o‘rtacha oylik ish haqi va sanoat rentabelligi oshadi. Shu bilan birga, xizmat ko‘rsatuvchi xodimlarning ish hajmi oshadi, har bir sigirga to‘g‘ri keladigan mehnat xarajatlari kamayadi va qishloq xo‘jaligi mahsulotlarida sut ulushi kamayadi [4].

Sut mahsulotlarini yetishtirishning samaradorligi va raqobatbardoshligiga ishlab chiqarishning aniq mavsumiyligi; hayvonlarning biologik xususiyatlari; saqlash usullari, oziqlantirish turlari, shuningdek, turli xil ishlab chiqarish, tashkiliy, iqtisodiy va texnologik omillar ta’sir qiladi. Sut ishlab chiqarishning raqobatbardoshligini oshirish uchun ushbu omillarning bir vaqtning o‘zida va muvofiqlashtirilgan ta’sirini ta’minlash zarur, bu quyidagi rivojlanish tendensiyalariga ega raqobatbardosh bozorda zarur bo‘lgan raqobatbardosh ustunliklarni yaratishning ajralmas shartidir:

- bozor ishtirokchilarini birlashtirish;
- sut va sut mahsulotlari ishlab chiqarishning umumiy hajmining o‘sishi;
- quruq sut va pishloqning global savdo hajmining oshishi;
- maxsus sut mahsulotlari (kazein, zardob, laktoza) bo‘yicha global savdoning jadal o‘sishi;
- chiqindisiz sut mahsulotlari ishlab chiqarishga, ayniqsa zardobni qayta ishlashga e’tiborning kuchayishi;
- global savdoning ekologik jihatlarining ahamiyatining ortishi.

Respublikaning ixtisoslashuvi va mavjud iqtisodiy sharoitlarni hisobga olgan holda, sut chorvachiligini quyidagi yo‘nalishlarda rivojlantirish maqsadga muvofiqdir:

- respublikaning sut mahsulotlariga bo‘lgan ichki ehtiyojini qondirish va eksport salohiyatini rivojlantirish maqsadida chorva mollarining mahsuldorligini yanada oshirish va sut ishlab chiqarishni ko‘paytirish;
- yosh qoramollarni respublikadan tashqarida ko‘paytirish va sotish. Bu sohaning rivojlanishiga respublika naslchilik xo‘jaliklarining chorvachilik salohiyati yordam beradi, bu esa qo‘shni mamlakatlardagi sigirlarning mahsuldorligidan sezilarli darajada yuqori [5].

Sut sanoatini jadal rivojlantirishning eng muhim omillaridan biri sifatida ozuqa ishlab chiqarish va qoramollarni boqish bo‘lib qolaveradi. Sog‘in sigirlarning genetik salohiyatidan oqilona foydalanish uchun har bir boshga o‘rtacha 50–55 sentner ozuqa berish, oqsil miqdori kamida 100–105 g/kilogramm birlik bo‘lishi kerak [6].

Shunday qilib, sut ishlab chiqarish samaradorligini yanada kengaytirish va yaxshilash hamda mahsulotlarning raqobatbardoshligini ta’minlash ishlab chiqarishni intensivlashtirish, chuqurroq ixtisoslashtirish va konsentratsiyalash darajasining oshishi bilan chambarchas bog‘liq.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Muhim oziq-ovqat mahsuloti bo‘lgan sut ishlab chiqarish an’anaviy ravishda qishloq xo‘jaligining ixtisoslashgan sohasi bo‘lib, asosan yirik shaharlar va qishloqlar, shuningdek, mamlakatning sanoat markazlari atrofida rivojlanib kelmoqda. Sut fermasi sut ishlab chiqarish samaradorligi va raqobatbardoshligiga ta’sir qiluvchi bir qator o‘ziga xos xususiyatlarga ega: ishlab chiqarishning aniq mavsumiyligi; hayvonlarning biologik xususiyatlari; saqlash va boqish amaliyoti va boshqalar. Turli omillarning ta’siri va murakkabligi sut ishlab chiqarishga faol ta’sir qiladi va uning raqobatbardoshligi va samaradorligini yanada oshirish, shuningdek, ixtisoslashuvni yaxshilash va konsentratsiyani oshirish uchun asos yaratadi.

Mamlakatdagi qishloq xo‘jaligi korxonalarining aksariyat qismida sut chorvachiligi rivojlanmoqda va ishlab chiqarish yo‘nalishini, ko‘plab intensiv fermer xo‘jaliklarida esa iqtisodiy rivojlanish darajasini belgilaydi. Bunga iqlim sharoiti, o‘tloqlarning mavjudligi va almashlab ekishda keng ko‘lamli o‘t yetishtirish yordam beradi. Sanoatdagi iqtisodiy vaziyat yaxshilanmoqda: ishlab chiqarish rentabelligi, sigirlar soni, ularning mahsuldorligi va yalpi sut ishlab chiqarish oshdi. Sut sanoatiga yo‘naltirilgan mablag‘lar va moddiy resurslar narxining oshishi nafaqat ishlab chiqarish xarajatlarining oshishini, balki uning yanada kuchayishini ham ko‘rsatadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 8-fevraldagi “Chorvachilikni yanada rivojlantirish va chorva ozuqa bazasini mustahkamlash chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-121-son qarori // URL: https://lex.uz/docs/-5851475
2. Абдураҳмонов Қ.Х. Қишлоқ хўжалиги иқтисодиёти. – Тошкент: IQTISOD-MOLIYA, 2021.
2. Хусанов Р.Х. Қишлоқ хўжалиги иқтисодиёти. Дарслик. – Тошкент: «Шарқ», 2018. – 320 б.
3. Чоршанбиев Ж.Э. Сут чорвачилиги тармоғида ишлаб чиқаришни ихтисослаштириш ва концентрациялашнинг иқтисодий самарадорлиги // Иқтисодиёт ва инновацион технологиялар. – Тошкент, 2020. – № 4. – Б. 112-119.
5. Юсупов Э.Д. Чорвачилик маҳсулотлари бозори ва унинг рақобатбардошлигини ошириш муаммолари. Монография. – Самарқанд: ИпАК, 2021. – 185 б.
6. Умурзаков У.П. Аграр соҳада иқтисодий ислоҳотлар ва уларнинг самарадорлиги. – Тошкент: Fan, 2021.

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S–5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

**Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**



+998 93 718 40 07 https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal t.me/yait_2100